

DÍVKA V OSVĚTIMI

*Přežila jsem,
abych mohla podat svědectví
a vyprávět svůj příběh.*

SARA LEBOVITSOVÁ a ETI ELBOIMOVÁ

TATRAN

DÍVKA V OSVĚTIMI

SARA LEIBOVITSOVÁ
ETI ELBOIMOVÁ

DÍVKA V OSVĚTIMI

TATRAN

Z anglického originálu Eti Elboim & Sara Leibovits:
The Girl Who Survived Auschwitz,
vydaného nakladateľstvom HarperCollinsPublishers,
Londýn 2020,

přeložila Petruša Klúfová.

Vydalo Vydavateľstvo TATRAN, s. r. o., v roce 2026,
se sídlom Klariská 16, 815 82 Bratislava, Slovenská republika.

Vydáno jako 5605. publikace.

Vydání I.

Knižní vazbu podle originálu zpracoval Dominik Zentko.

Odpovědná redaktorka Táňa Holasová

Korektorka Marie Kejvalová

Technický redaktor Peter Zentko

Sazba AldoDesign, Bratislava

Vytiskla tiskárna FINIDR, s.r.o., Český Těšín

www.slovtatran.sk

:: knihy pro **hodnotnější** život

info@slovtatran.sk

All rights reserved.

Copyright © 2020 by Eti Elboim, Sara Leibovits

Translation © Petruša Klúfová 2026

Czech edition © Vydavateľstvo TATRAN 2026

ISBN 978-80-222-1863-4

*Osvětím je živá rána ve svědomí lidstva,
kterou dokáže zahojit jen to, když budeme šířit
světlo a lásku do celého světa.*

Dívka v Osvětimi

*Tato kniha vypráví příběh o záchraně, o přežití,
o víře ve Stvořitele, v zázraky i v sebe sama,
o odvaze, hrdinství, důmyslu, síle, přátelství,
o sounáležitosti a lidskosti i v těch nejvypjatějších
okamžicích, o hledání světla v temných hlubinách
utrpení a ponížení, o hledání dobra ve světě
uvězněném v pekle zla.*

Je to příběh o vítězství dobra nad zlem.

*Celý příběh je šílený jako noční můra, postrádá
lidskou logiku, postrádá lidskost.*

Celý příběh je ryzí pravda.

*Tohle všechno jsem jako šestnáctileté děvče
zažila v Osvětimi během jediného roku.*

*Ten příběh je mou součástí, jediné přeživší
z celé rodiny, ale patří celému židovskému národu,
nám všem.*

SARA LEIBOVITSOVÁ • ETI ELBOIMOVÁ

*Doufám, že vám dodá sílu, prohloubí
víru a lásku k životu.*

*Snad lépe pochopíte smysl života,
odmítnete nenávisť, zlo, aroganci a rasismus,
budete šířit lásku, empatii, pomoc bližním, laskavost.
Budete milovat lidi už pouze pro jejich lidství.
Přežila jsem, abych mohla podat svědectví
a vyprávět svůj příběh.*

SARA LEIBOVITSOVÁ Z RODU HERŠKOVITSŮ –
NAROZENÁ V ČESKOSLOVENSKU, OBČANKA IZRAELE

Dcera dívky z Osvětimi¹

*Budu vám vyprávět příběh své matky,
která přežila Osvětim.
Je to i náš příběh, druhé generace po holokaustu.
Dostalo se nám požehnání zrodit se
z těch zuhelnatělých větví,
utopených v šeru a kouři,
fénixové povstali a znovuzrození z kremačních pecí.
Obtíženi odkazem těch zpopelněných kostí
roztáhli křídla a vytvořili rodiny a domovy.
Jen kvůli nám se znovu naučili smát, být šťastní,
přijmout štěstí i sám život.*

*Někteří z nás si v duši nesou zranění a šrámy,
jež nám ovšem neubraly na síle, moci a důmyslu.
Jsme silnější než peklo, mocnější než hrůzy,*

¹ V blízkosti vyhlazovacího tábora Osvětim (německy Auschwitz) se nachází město Osvětim (polsky Oświęcim).

*nohama pevně kořeníme v naší vlasti Izraeli.
S mateřským mlékem jsme nasáli sílu i paměť holokaustu.
To vědomí se nám vsáklo do krve
s každým otcovým pohlazením a objetím.
Máme tu čest tvořit spojovací článek
mezi přeživšími a celým světem.
Přežili, aby mohli vyprávět své příběhy.
A my se narodili, abychom jejich hlasům dali zaznít všude,
vyprávět, promlouvat, dokumentovat a zveřejnit,
připomínat a tvořit hráz návratům těch zrudností.
Přísahali jsme, že světu nikdy nedovolíme zapomenout!*

ETI ELBOIMOVÁ Z RODU LEBOVITSŮ –
NAROZENÁ V IZRAELI, OBČANKA IZRAELE

Konečná stanice: Osvětim

Vlak zpomalil a pak se s ohlušujícím skřípotem brzd trhaně zastavil. Bylo čtvrtční ráno 18. května 1944. Od pondělka byli zavřeni v dobytčáku, natlačení jeden na druhého ve tmě plné špíny a strachu. Všichni naši spolucestující se zalykali hrůzou, úzkostí a děsem z neznáma.

Teď jsme se choulili k sobě a bojácně vyčkávali, až se zamčené dveře dobytčáku otevřou. Našli se takoví, kteří na rovinu varovali, že ta dlouhá cesta nákladním vlakem sloužícím k přepravě dobytka mezi Německem a Polskem neznamena nic dobrého. V duchu jsem uvažovala, že snad i ta zvířata převážejí v lepších podmínkách než nás, lidské bytosti, a pokud takhle vypadá už pouhá cesta, co nás asi čeká v jejím cíli?

Přesto jsem v sobě hýčkala stínek naděje, že se snad situace aspoň trochu zlepší, a to nejen pro mé rodiče i pět mladších bratrů, ale i pro mě a všechny ostatní Židy napané do vlaku. Jako mladé děvče jsem neměla větší přání. Bylo mi patnáct let a deset měsíců. Suri Herškovitsová na-

rozená ve vesnici Komjaty², která tehdy patřila k Československu, ale počátkem války se stala součástí Maďarska.

Do dobytčáku jsme nastoupili před třemi dny přímo v mukačevském ghettu, jež samo o sobě bylo peklem na zemi, ale to jsme ještě netušili, že nás čekají další malá pekla během jízdy do většího nekonečného pekla.

Ke dveřím vagonu nevedly žádné schody. Mladší tam vylezli či vyskočili sami, starším lidem pak pomocnou ruku podali ti, kteří už byli uvnitř.

Se zhnuseným úlekem jsem zjistila, že vagon je zaneřádněný a páchnoucí po desítkách dobytčat převážených před námi. Podlaha byla vlhká a špinavá, jako by se ji někdo před naším příchodem pokusil opláchnout; bohužel nás dovnitř nahnali dřív, než to stačilo oschnout, takže jsme se ocitli na kluzké, lepivé vrstvě bahna a výkalů.

Ze všeho nejdřív jsme si uvědomili, že vagon nemá žádná sedadla. Museli jsme stát přitlačením jeden na druhého.

Nakázali nám zůstat v klidu a nedělat problémy. Potom na nás vyštěkli, že dveře vagonu se zamknou zvenčí a odemknou je až v cíli cesty, protože až „tam“ budou lidé s klíči. Neměli jsme potuchy, kde bude „tam“. Nikdo nevěděl, kam nás odvázejí.

Zatímco lidé překotně šplhali do vagonu, velením v něm kdosi pověřil mého bratrance Šoniho Salomona; nevím, proč zrovna jeho, ale byl to on, kdo měl udržovat pořádek. Šoni byl devatenáctiletý syn tatínkovy sestry Faige z blízké vesnice Boharevcya.

V jednom koutě vagonu plakaly děti, zatímco v druhém lidé pomáhali starcům usednout na podlahu. Všichni

² V současnosti je vesnice na území Ukrajiny pod názvem Velyki Komjaty.

jsme byli děsně vyhládlí a vyčerpaní, což naše utrpení ještě umocnilo. S námi cestovaly i matky s dětmi, ale bez manželů. Celkově v osazenstvu vagonu převažovaly ženy, starci, děti a dospívající; mužů jen pramálo, protože většinu mladíků už dřív násilně odvedli do maďarské armády, případně je poslali na nucené těžké práce a po zahájení německé okupace se stali vězni. Rodinám ke stesku po mužích tedy přibýly ještě obavy o jejich bezpečí.

Ve vagonu se tísnilo celkem osmdesát čtyři vyděšených lidí, kteří se navzájem neznali, ale shodou okolností čelili stejnému osudu.

Vzápětí jsme zjistili, že v dobytčáku není vůbec žádná voda. Vážně se od nás čekalo, že dokážeme přežít dlouhou cestu úplně bez pití?

První čtvrt hodinu jízdy jsme se všichni snažili chovat se k sobě zdvořile a ohleduplně.

„Můžete se, prosím, o kousek posunout?“ se stříдалo s „Nechte tu laskavě trochu prostoru“. Ale už po pár minutách všem svítilo, že v dobytčáku nejsou záchody, a všechny naděje z nás rychle vypřichaly. Po pouhé půlhodině se jízda změnila na ryzí muka.

Můj otec zvolal: „Prosím, nemá někdo příkryvku?“ Jacobu Herškovitsovi, mému otci, bylo čtyřiačtyřicet a jako šámes, tedy kostelník v synagoze, byl zvyklý vystupovat autoritativně. Teď pomáhal svému synovci Šonimu organizovat dění ve vagonu. Verš z knihy *Výroky otců* „Tam, kde nejsou muži, chovej se jako muž“ ho vystihl přímo

dokonale. I v nejhorší situaci si dokázal zachovat lidskost a pomáhat bližním.

Kdosi v tlačnici prohrabal svůj majeteček a poskytl vlněnou deku. „Pardon!“ zvolal opět můj otec. „Nemá někdo kladivo? Hřebík? Vědro?“

I bez kladívka a hřebíků se otci a Šonimu nakonec podařilo v jednom rohu vagonu natáhnout příkrývku a vyrobil tak trochu soukromí pro vykonávání potřeby. Co si však počít s kbelíkem, který se plnil tak rychle, že už po chvíli hrozilo přetečení?

„To vědro je třeba vylít ven!“ rozhodl jeden z mužů. Další navrhl, že se zkusí postavit někomu na ramena a vychrstne obsah nádoby zamřížovaným oknem ve stropu. Bohužel ale všechny pokusy vylít kbelík z okna postupně selhaly.

„Neměl by někdo u sebe noviny?“ vyptával se otec spolu se Šonim, když se horečně snažili najít cokoli k výrobě nouzového trychtýře.

Noviny však neměl nikdo a výkaly se začaly ve vagonu hromadit a děsivě páchnout. Čas od času vlak zastavil ve stanici a my pokaždé zadoufali, že snad konečně dostaneme vodu a možnost vymést špínu z vozu, ale dveře vagonu zůstaly zamčené po celé tři dny.

Tu a tam vlak stál ve stanici různě dlouhou dobu, kdy zřejmě čekal na přehození výhybky na kolejích. V některých stanicích čekali na soupravu místní dobří lidé a skrze mříže nám házeli bochníky chleba či palice vařené kukuřice. Všichni se po jídle zoufale vrhli a během pár minut zmizelo do posledního drobečku.

V každé stanici jsme zmlkli a napínali sluch ve snaze zjistit, jakým jazykem se venku mluví, ale stráže obvykle

nikoho k vlakové soupravě nepustili, takže jsme se nedozvěděli nic.

Cestu vlakem doprovázel pláč a vřískot. Lidé vestoje i vsedě klimbali; sedící si občas prohodili místo s těmi stojícími, ale ve voze nezavládli klid ani na vteřinu.

Neustále jsme se snažili uhodnout směr jízdy. Neviděli jsme na slunce, měsíc ani hvězdy, jako by se proti nám spolu s celým světem spikla i příroda.

Okna byla uzoučká, a když před nimi někdo postával delší dobu, ostatní na něho začali ječet, ať uhne a neblokuje proud čerstvého vzduchu pro všechny. Přesto se jednomu z mužů povedlo zahlédnout kus ubíhající krajiny a vykřikl: „Jsme v Polsku!“

Pak z okna vyhlédl můj otec a potvrdil: „Ano, je to Polsko.“

Rozum se vzpíral pochopit, že nás poslali na smrt, ačkoliv jsme se ničím neprovinili. Prostě se to vymykalo veškeré logice. Možná i proto jsme ani během trýznivého přestupu vlakem nepřestávali doufat a neztráceli jsme naději.

Už v době, kdy nás odvěkli z domova, se mezi lidmi šušovalo, že Židy posílají na druhý břeh Dunaje na místo s názvem „Dunántul“ (což maďarsky znamená „Za Dunajem“), kde se táhla rozlehlá zaplavená rašeliníště. Otec se sousedy dumal, že Židé dostanou za úkol oblast odvodnit a začít tam s moderními metodami farmaření. Otec i jeho

přátelé nepochybovali, že podobný úkol by zvládli se ctí. Dnes však vím, že tehdy Maďarsko opouštěly čtyři transporty denně a v každém odváželi 3 000 maďarských Židů; dohromady 147 transportů převezlo 450 000 maďarských Židů. V minulých měsících jsme museli snášet projevy antisemitismu a nekonečné strádání v mukačevském ghettu. Sice jsme se doslechli, že Židy z ukrajinských vesnic postříleli na dně jam, ovšem kdyby lidem v dobytčácích naší vlakové soupravy někdo řekl: „Poslyšte, hodinu po příjezdu do konečné zastávky budete všichni po smrti,“ považovali by ho za šílence.

Během jízdy docházelo i k nepříjemným střetům, jako když si čtrnáctiletý chlapec přivázal boty tkaničkami k okenní mříži. Trhavé houpání vagonu povolilo uzel, boty spadly dolů rovnou mé mamince do obličeje. Maminka se rozplakala bolestí, protože kovová přezka ji zasáhla přímo do oka. Otec oko prozkoumal, podal mamince svůj kapesník a ujistil ji, že to nevypadá nijak hrozně a do zítřka podlitina zmizí. Ovšem lidé ve vagonu se rozzuřili a hrozilo, že chlapce ztlučou. Otec s mladíčkem soucítil, proto se nahněvanou tlupu snažil uklidnit: „Vyřídím to s hochem sám. Víte přece, že s mládeží to umím.“ S vypětím všech sil zabránil lynči sotva odrostlého dítěte, jediného syna ovdovělé matky, a až do konce cesty ho před hněvem ostatních cestujících nepřestal chránit. Maminka se po chvíli upokojila, i když jí na oku zůstala rudá opuchlina.

Transport probíhal za nevýslovného utrpení, ale ve vagonu nikdo nezemřel. Nakonec souprava přece jen zastavila a osmdesát čtyři stojících lidí v dobytčáku se zatajeným dechem čekalo, až zvenčí někdo odemkne dveře.

Příjezd do Osvětimi

Čekání na otevření dveří se nekonečně táhlo. Lidé se navzájem napomínali: „Pššš... Pššš... Ať slyšíme, co se říká venku a jakým jazykem!“ Zvenčí však do vagonu nedolehlo ani slovo. Neměli jsme potuchy, kam jsme vlastně dojeli.

Konečně se dveře s hlučným zaskřípěním pantů rozlétly a ozvala se němčina. Do vagonu vtrhl proud čerstvého vzduchu a naředit čpavý puch uvnitř. Hluboce jsem se nadechla nosem i ústy. Přes hlavy ostatních se ke mně prodrál sluneční paprsek z nádherného, průzračného rána, jež na nás venku čekalo. Kde se tak úchvatné, jasné dny vlastně berou?

Do vagonu se vyhoupli zhruba čtrnáctiletí či patnáctiletí chlapi v šedo-modře pruhovaných vězeňských uniformách a plátěných čepicích. Začali nás vyhánět ven s příkazy: „Nic s sebou neberte! Všechny věci nechte tady uvnitř!“

Maminka se chvatně obrátila ke mně i k bratrům. „Děti, honem si navlékněte tři košile, protože věci musí zůstat

tady, ale všechno na těle bude patřit vám.“ Překotně nám všem pomáhala rozbalit uzlíky a natáhnout na sebe co nejvíc vrstev oděvů.

Mladíci nás vyháněli ven, nedovolili žádné otálení. Na množství otázek neodpověděli jediným slovem, jako by měli zákaz nám cokoliv prozradit, jen pořád dokola opakovali: „Vystupte! Honem ven!“

Otec jednoho z nich odchytil v rohu vagonu, položil mu dlaně na ramena a naléhavě se otázel, kde přesně jsme. Chlapec cosi odpověděl – zřejmě po pravdě, protože až do té chvíle nás všechny otec důrazně nabádal, ať se teple oblečeme a do kapes si schováme případné zbytky jídla. Po hovoru s mladíčkem však tiše pravil: „Nemusíte s sebou brát nic. Prostě jen vystupte a později donesou všechno za námi.“

Kdosi se k otci obrátil s dotazem: „Ale jak poznají, který uzel patří mně?“ Netuším, co se v tu chvíli otci honilo hlavou, čím si v tu chvíli vlastně procházel. I kdyby si přiznal, že jsme dorazili na místo, kde všechny Židy čeká smrt, nemohl s tím pranic dělat, natož zorganizovat vzpouru nebo únik. Většinu osazenstva vagonu tvořily ženy, děti a starci, nemocní, křehcí a zesláblí. Nikdo z nás neměl šanci na úspěšný odpor ani útěk. Soudím proto, že tohle byl hlavní důvod, proč otec před maminkou a ostatními zamlčel hrůzné tajemství, které mu chlapec prozradil.

Dobyččáku chyběly schůdky, takže vystoupit z něho bylo dost obtížné. Mladší lidé seskočili na peron, ale pro většinu ostatních, tedy starce, těhotné ženy a matky s dětmi

v náruči, šlo téměř o neřešitelný problém. Řada těch zesláblejších dokonce upadla.

Byli jsme špinaví, páchnoucí, vyhládlí a na pokraji sil. Navzdory všemu jsme se stále nevzdávali naděje, že tady na nás čeká pomoc. Vždyť nad hlavou jsme měli blan-kytnou oblohu, kolem jsme viděli stromy a trávu a zou-fale jsme věřili, že tu je připravené krásné a důstojné uby-tování a brzká koupel i jídlo, abychom se opět začali cítit jako lidi. Nikoho nenapadlo, že jsme dorazili do chřtá-nu pekla, natož že příští půlhodinu přežije pouze hrstka z nás.

Mé mamince Blimě Herškovitsově z rodu Gelbových, rozené ve vesnici Komjaty, bylo teprve osmatřicet, mé se-stře Rachel bylo čtrnáct, bratru Eliezerovi dvanáct, dal-ší bratr Josef Šalom byl desetiletý, sestra Faigele osmiletá a nejmladší bratříček Azriel-Cvi byl tehdy teprve tříletý. Sestřička Pessy nám jako devítiměsíční umřela už před čtyřmi lety.

Při vylézání z vagonu si maminka dělala největší sta-rosti o zraněnou nohu mé sestry Ruchi³, která se porani-la ještě v mukačevském ghettu; během cesty se jí do rány dostala infekce a noha napuchla. Maminka doufala, že po ubytování nalije do lavoru mýdlovou vodou, Ruchinu nohu pořádně vymáčí a snad najde lékaře či ošetřovatelku, aby požádala o hojivou mast.

Ruchi byla vyšší než já a zdála se i starší. Když mě chtěl někdo pozlobit, předstíral, že jsem mladší než Ruchi. My dvě byly nejlepší kamarádky, ale milovala jsem i všechny mladší sourozence.

³ Zdrobnělina jména Rachel (pozn. překladatele).

Maminka si dělala těžkou hlavu i z monoklu, který jí zůstal po úderu boty ve vagonu. „Je ta modřina vidět?“ vyptávala se nás.

Byla kráska se zelenýma očima a záleželo jí na tom, aby v novém bydlišti sálala zdravím a silou. Zřejmě podvědomě vytušila, že pro nemocné či zraněné tu nebudou mít pochopení.

Vyhrnuli jsme se z vagonu a až o pět minut později jsme si všimli, že na konci kolejí na nás kdosi čeká mezi dvěma řadami vojáků. Bratříček ukázal: „Koukni, pán stojí na židli.“

„Snad proto, že je malý?“ hádala maminka a napjatě sledovala, co bude následovat. Ani ve snu by nás nenapadlo, že muž stojící před vojáky s pohledem upřeným na bezpočet zbědovaných lidí podél vlakové soupravy – občas Josef Mengele osobně, jindy zase jiný nacistický důstojník – rozhoduje o tom, kdo z nás přežije a kdo zemře. Muž tam stál s dlouhou hůlkou v ruce jako dirigent satanistického orchestru, který rozhoduje o lidských životech.

Ve vzduchu visel zvláštní puch, který jsem v prvních okamžicích v Osvětimi nedokázala pojmenovat. Z komína stoupal k obloze kouř, ale tehdy jsem ještě netušila, co to znamená.

Tatínka od nás postrčili stranou k hloučku dalších mužů.

Náhle maminka začala zpanikařeně volat mého desetiletého bratra Josefa Šaloma. Hošíka pohltila tlačenička kolem nás a nebyl k nalezení. Dodnes doufám, že se nakonec setkali.

Kráčely jsme dál v dlouhém průvodu žen a dětí a vedle nás šlo druhé procesí mužů a mladíků. Všude se rozléhal